

CONSIDERAȚII PRELIMINARE ASUPRA MATERIALULUI FAUNISTIC DIN AȘEZAREA MEDIEVALĂ DE LA BERZOVIA — „PĂTRUIENI“ (jud. Caraș-Severin)

Localitatea Berzovia este amplasată pe cursul mijlociu al râului Bîrzava, în nord-vestul județului Caraș-Severin. Întreaga zonă de la Soșdea, Berzovia și pînă la Bocșa are aspectul unei micro-depresiuni închisă spre est și sud-est de Munții Dognecei, iar spre nord de culmi domoale și prelungi, ce despart bazinul Bîrzavei de cel al Pogănișului. Lunca Bîrzavei, în această zonă este largă și netedă, doar spre nord este mărginită de o culme prelungă, acoperită de pădurea Ciclău. Cursul vechi al râului a avut mai multe brațe prin această luncă, mult mai la nord de actualul curs. Partea de nord a luncii râului la Berzovia, ce se întinde de la șoseaua spre Iersig și pînă dincolo de hotarul cu Ghertenișul, este cunoscută în toponimia locală sub numele de „Pătruieni“¹. Vegetația acestei regiuni cuprinde păduri de stejar, gorun, girniță, alături de una specifică de luncă.

Săpăturile arheologice întreprinse în anul 1986 au evidențiat în marginea pădurii Ciclău o biserică-sală cu sanctuar patrulater, iar imediat în vecinătatea ei, urmele curții feudale, Remetea, aparținînd familiei Himfy. Domeniul familiei Himfy cuprindea Valea Bîrzavei, de la Bocșa pînă la Soșdea, iar spre nord, bazinul Pogănișului, pînă la Vermeș și Iersig². Cercetările întreprinse în reședință au dus la dezvelirea parțială a unei locuințe de suprafață din lemn, de mari dimensiuni, datată în secolul XIV³. Din locuință provine un semnificativ material arheologic, precum și un important eșantion faunistic, cumulînd 584 oase, dintre care 480 determinabile.

O serie de caracteristici ale oaselor: stare avansată de fragmentare, urme de ardere, rosături, le încadrează în categoria deșeurilor menajere.

Peștilor le revin opt fragmente de operculare și vertebre aparținînd unor ciprinide de talie mică.

Păsărilor sînt reprezentate printr-un material bogat provenind de la găină, gîscă, rață.

¹ V. Sencu, I. Băcănar, *Județul Caraș-Severin*, București, 1976, p. 27, 46, 62.

² D. Țeicu, în *SCIVA*, 40, 1989, 1, p. 67, nota 24.

³ Informație de la D. Țeicu.

Tabelul 1

Repartiția materialului pe specii

Specia	Nr. frg.	%	NMI	%
<i>Sus scrofa domesticus</i>	175	36,4	27	41,5
Ovicaprine	40	8,3	7	10,7
<i>Bos taurus</i>	45	9,3	6	9,2
<i>Equus caballus</i>	5	1	2	3
MAMIFERE DOMESTICE	265	55,2	42	64,6
<i>Sus scrofa ferrus</i>	32	6,6	6	9,2
<i>Cervus elaphus</i>	13	2,7	2	3
<i>Capreolus capreolus</i>	9	1,8	1	1,5
<i>Martes martes</i>	1	0,2	1	1,5
<i>Ursus arctos</i>	1	0,2	1	1,5
<i>Lepus europaeus</i>	1	0,2	1	1,5
MAMIFERE SĂLBATICE	57	11,8	12	18,4
MAMIFERE	322	67	54	83
Păsări	50	10,4	11	
Pești	8	1,6	—	16,9
TOTAL SPECII DETERMINATE	480	100	65	100

Oasele de găină provin de la exemplare de talie mică, nedepășind valorile celor din așezările medievale din Banat⁴ ori Europa Centrală⁵. Cele 48 resturi provin de la doi cocoși și nouă găini. Trei animale sînt tinere, unul adult și restul mature. De la gîscă provine un fragment de tarso-metatars cu lț. dist. 21,5 mm, iar de la rață, un humerus cu lț. dist. 15,5 mm. Repartiția materialului pe regiuni corporale indică o supra-reprezentare a scheletului membrilor.

Mamiferele au cele mai numeroase resturi, în cadrul lor detașându-se lotul *porcinelor* domestice, printr-un procent de 36,4%. Cea mai numeroasă cantitate de oase provine de la scheletul cefalic, cca 140 fragmente de maxilare, dinți izolați. Cei 27 indivizi au fost sacrificați după cum urmează: șase animale sub un an (doi foetus, un individ între 2—4 luni, trei indivizi între 8—9 luni), ceea ce reprezintă un procent de 22,2%. Între 1—2 ani s-a sacrificat cel mai mare procentaj, 51,8%. Peste 2,5 ani, un procent de 25,9%. În categoria de vîrstă 1—2 ani se constată o predominanță a masculilor, iar peste această limită o preponderență a exemplarelor femele. Această exploatare pare echilibrată în măsura în care se avea în vedere nu numai exploatarea speciei pentru carne

⁴ G. Trîncă, în *Banatica*, VII, 1983, p. 316; *Idem* în *Tibiscum*, VI, 1986, p. 420.

⁵ L. Teichert, în *Ausgrabungen und Funde*, 25, 1980, 2, p. 107; S. Bökönyi, în *Mittelalterliche Funde aus einem Brunnen von Buda*, Budapesta, 1966, p. 82.

Datele metrice ale găinii din așezare

Tabelul 2

Piesa	Nr.	M	Variabilitate
CORACOID			
lg. mx.	1	43	
SCAPULA			
lg. mx.	2	52,5; 62	
HUMERUS			
lg. mx.	3	63,5—67	65
lț. prox.	3	17 —17,5	17,3
lg. mx.	4	13 —14	13,5
ULNA			
lț. dist.	1	61	
FEMUR			
lț. prox.	1	13,5	
TARSOMETATARS			
lg. mx.	6	60 —80	65,5
lț. prox.	7	10,5—12,5	12
lț. dist.	7	10,5—13,5	12,1
TIBIOTARS			
lț. prox.	1	18	

(1—2 ani era probabil vârsta optimă de sacrificare), ci și menținerea unui stoc reproducător. Datele metrice prelevate de pe resturile maxilare indică o dentiție mai puțin masivă decât cea a speciei din așezările medievale de la Moldova Veche — „Rît”⁶, Ilidia⁷. Dimensionările scheletului postcranian indică, în schimb, o conformație mai robustă decât a porcului din așezarea de la Ilidia, neatingînd-o pe cea a populației din Valea Dunării (Moldova Veche — „Rît”). Talia acestei specii oscila între 68—80,4 cm, cu o medie de 74,5 cm. În pofida acestei valori crescute și a celorlalte caracteristici corporale, avem încă de a face cu o specie primitivă, neameliorată.

Pe locul secund, ca număr de resturi, urmează *bovinele*. Două piese întregi, un radius cu lungimea de 262 mm și un metacarp cu lungimea 178 mm, au permis calcularea taliei la două exemplare femele: 112,8 cm și 107,3 cm (Matolcsi). Valorile estimate precum și celelalte observații asupra scheletului indică animale cu o conformație gracilă și talie mică, frecvente în așezările medievale de pe teritoriul României³. Din cei șase indivizi, doi au fost sacrificați sub 3—3,5 ani și restul la o vîrstă înaintată.

Ovicaprinele prezintă un material puțin semnificativ, provenind de la șapte exemplare. Dintre acestea doar unul a depășit 3,5 ani, majoritatea fiind sacrificate sub un an.

⁶ G. Trincă, în *Tibiscum*, VI, 1986, p. 423.

⁷ *Idem*, în *Banatica*, VII, 1983, p. 318.

⁸ S. Haimovici, în *ArchMold*, XI, 1987, p. 262; *Idem*, în *SCIVA*, 35, 1984, 4, p. 314.

De la *cal* provin cinci fragmente (un M_3 cu lg. 32 mm; o porțiune de radius proximal; doi incisivi și un fragment de astragal cu lg. părții med. 55,5 mm și lț. max. 58 mm) atribuite la două exemplare mature.

Resturile speciilor vîinate sînt puțin numeroase, în cadrul lor detașindu-se lotul suinelor sălbatice. Resturile *mistrețului* provin de la animale imature, punîndu-se în evidență doar exemplare femele.

De la *cerb* și *căprior* s-a păstrat un material puțin numeros, aparținînd unor exemplare mature.

De la *urs* provin fragmente nedimensionabile dintr-un craniu deteriorat în timpul săpăturii.

Aceste fragmente au aparținut unui exemplar bătrîn, cu dentiția erodată pînă la bordul maxilar, de talie mare. Piesa a ajuns în locuință, probabil ca trofeu de vînat.

Jderului îi aparține un fragment de omoplat iar *iepurelui* o porțiune de humerus cu lț. dist. 13,5 mm.

•

Materialul prezentat oferă unele date asupra speciilor consumate în așezarea respectivă, problema raporturilor procentuale dintre grupele de animale rămînînd, deocamdată pasibilă de modificări⁹. Este prematură încercarea de a schița reperatele economiei animaliere, chiar dacă lotul este relativ bogat. În acest stadiu al cercetării se pot doar nominaliza speciile consumate, cu unele remarci asupra biometriei corporale. Este de remarcat frecvența sporită a resturilor de porcine în raport cu restul mamiferelor. Acestea reprezentau prin excelență animalele crescute în scopuri alimentare, membrii microcomunității avînd o preferință deosebită pentru carnea de porc. Tăierea lui se făcea după atingerea maturității sexuale, păstrîndu-se un procent suficient pentru fondul reproducitiv. Creșterea sa nu necesita un efort deosebit, condițiile existente în arealul așezării fiind propice.

Pe locul secund, după porcine, în conformitate cu criteriul procentual adoptat, se situează bovinele. Acestea erau utilizate cu preponderență la muncile agricole și casnice, dat fiind procentul de vîrstă sporit al animalelor sacrificate la o vîrstă înaintată (67%). Lipsa aproape cu desăvîrșire a tineretului bovin, îndreptățește opinia că această specie nu conta decît prea puțin în alimentație.

Ponderea ovicaprinelor va fi fost mai mică, fie ea, chiar și în alimentația carnată.

Un loc important îl reprezenta creșterea păsărilor, cu accent pe cea a galinaceelor. Semnalăm frecvența sporită a găinii raportat la alte așezări medievale din Banat și chiar restul țării. Procentul de 16,9% le situează imediat după porcine.

Ponderea speciilor vîinate este mică; dacă am elimina din statistică procentele *jderului*, *iepurelui* și *ursului*, care la un lot redus numericește devin importante, frecvența speciilor vîinate, cu o pondere reală în consum (*cerb*, *căprior*, *mistreț*), ar scădea la 9,3% pe resturi și 12,2% pe indivizi. Vînătoarea avea mai degrabă un rol în reducerea dăunătorilor agricoli, de agrement, conțînd, probabil mai puțin în alimentație. Condi-

⁹ Stațiunea fiind în curs de cercetare, materialul se va îmbogăți cu noi loturi.

Tabelul 3

Datele metrice ale porcinelor domestice

Piesa	Nr.	Variabilitate	M
MAXILA ₃			
lg. M ₃	6	27 —30,5	29,4
MANDIBULA			
P ₂ —M ₃	5	95 —98	96,5
M ₁ —M ₃	7	60 —63	61,8
lg. M ₃	19	26,5—30,5	28,7
OMOPLAT			
h. col	6	21,5—25	23,1
HUMERUS			
h. trohlee	4	31,5—33	32,1
h. distală	4	36,5—39	37,5
RADIUS			
h. prox.	5	27 —28	27,6
TIBIA			
h. dist.	3	28,5—30	29,1

țiile de amplasare a reședinței ca și împrejurimile erau propice acestei indeletniciri.

Pescuitul avea un rol redus în consum, practicându-se ocazional.

Întrucît pentru perioada respectivă (sec. XIV—XV) există mărturii documentare, oferim în cele ce urmează cîteva exemple de acest gen ce îndreptătesc unele concluzii preliminare avansate în text. O serie de documente din izvoarele medievale, cu referință și la domeniul Remetea, oferă informații asupra speciilor de animale domestice, cu importanță în economia locală, de exemplu:

Documentul 15 din 18 dec. 1343¹⁰

„... Bracan Kenezius de Sosd cum Gregorio et finta suis filijs, Centum porcos minus sex porcis iobagionum sui domini de Remete abstulisset“ (Bracan, cneazul de Soșdea împreună cu Grigore și Finta, fii săi au furat 94 de porci ai iobagilor).

Documentul 162 din 25 oct. 1404¹¹

„... andreas Jacobus Nicolaus filij Chiep de Girthianus, anno in presenti ad quandam possessionem ipsius magistri stephani filij petri de remethe sasdy vocatam manibus armatis et potenciarjs irruendo Blada et porcos vniuersjs iobagionibus eiusdem magistri Stephani...“ (Andrei, Iacob și Nicolae fii lui Chep de Ghertenis au pătruns cu forța pe moșia lui Ștefan de Remetea-Soșdea și au luat toate vitele și porcii iobagilor).

Din cele citate se poate constata că în zonă existau condiții propice

¹⁰ P. Frigyes, în *Krassó Vármegye Története*, Budapesta, III, 1882, p. 14.

¹¹ *Ibidem*, p. 247—248.

creșterii suinelor, remarcându-se abundența lor și indirect ponderea însemnată în consum. Referitor la bovine, aceeași sursă documentară menționează la ce anume erau utilizate acestea.

Documentul 201 din 7 noiem. 1418¹²

„... aratris quatuor boues excepisset...” (au luat patru boi de arat).

Documentul 180 din 26 dec. 1410¹³

„... vniuersa animalia magna scilicet et iumenta Jobagionum...” (au luat toate animalele mari și de povară iobagilor)...

Referiri la turmele de ovicaprine, relativ numeroase, cum lasă să se întrevadă din următorul fragment de document, se fac în aceeași sursă documentară.

Documentară 174 din 5 febr. 1407¹⁴

„... quatraginta oues duas vaccas cum vitulo recipi faciundo...” (au luat patruzeci de oi, două vaci cu viței).

În privința vânătorii, o altă sursă documentară evidențiază un aspect al ei anume — vînatul de agrement cu șoimi: „Veți afla că șoimul pe care ni l-ați promis l-am făcut dar lui Ștefan fiul lui Petru din Remetea...”¹⁵.

GEORGETA EL SUSI

PRELIMINÄRBETRACHTUNGEN ÜBER DAS FAUNISTISCHE
MATERIAL AUS DER MITTELALTERLICHEN SIEDLUNG
VON BERZOVIA — „PÄTRUIENI“
/KREIS CARAȘ-SEVERIN/

(Zusammenfassung)

Die Ortschaft Berzovia liegt am Mittellauf der Bîrzava, im Nordwesten des Kreises Caraș-Severin. Die archäologischen Grabungen aus dem Jahre 1986 brachten die Spuren des Feudalhofs Remetea zutage, der der Familie Himfy gehörte. Die Forschungen innerhalb des Feudalsitzes ermöglichten die teilweise Freilegung einer Oberflächenwohnung (XIV. Jh.), aus der eine bedeutende Menge faunistischen Materials gewonnen wurde. Die insgesamt 584 Knochen — davon 480 determinierbare — gehören verschiedenen Tierarten an (Tafel 1). Des weiteren werden bemerkungen über die Grösse und die Körperform der angeführten Tierarten gemacht (Tafel 2, 3). Das analysierte faunistische Muster ermöglicht Rückschlüsse über die verzehrten Arten, doch darf das prozentuell ausgedrückte Verhältnis zwischen den Arten als veränderbar gelten. Hervorsticht der grosse Anteil an Resten vom Schwein (36,4%). Es stellte ausschliesslich das für Fleisch gezüchtete

¹² *Ibidem*, p. 289.

¹³ *Ibidem*, p. 266.

¹⁴ *Ibidem*, p. 261.

¹⁵ *Revista Institutului Social Banat — Crișana*, XII, 1943, p. 328.

Tier dar. Geschlachtet wurde es nach Erreichung der sexuellen Reife (51,8%), wobei aber auch eine ziemlich grosse Zahl zur Reproduktion zurückgehalten worden ist (25,9%). An zweiter Stelle rangieren die Rinder (eine kleine Art: 107,3 cm, 112,8 cm), die vorwiegend für landwirtschaftliche Arbeiten und Haushalt eingesetzt wurden. Der Anteil von Schafen und Ziegen in der Ernährung der kleinen Gemeinschaft war klein (8,3%). Einen wichtigen Anteil hat das Hausgeflügel, vorrangig das Hausguhn (10,4%). Klein ist der Prozentsatz der Knochen von Jagdwild (12,2%), wenn man absieht vom relativ hohen Anteil der Knochen vom Feldhasen, Bär und Marder. Abschliessend bringt der Beitrag einige Dokumente, in denen man bezugnimmt auf Tierarten, die seinerzeit auf der Domäne vorkamen.